

Talousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 157/2024 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Elise Luovula, valtiovarainministeriö
- toimistopäällikkö Pekka Vasara, Finanssivalvonta
- ylitarkastaja Tiina Ahtonen, tietosuojavaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Lotta Järvinen, keskusrikospoliisi
- ylitarkastaja Heli Heikkola, suojelupoliisi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- sisäministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö
- Rahoitusvakausvirasto
- Tulli
- Verohallinto
- Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö
- Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Finanssiala ry
- Keskuskauppakamari
- Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Suomen Pankki

Valiokunnan lausunto TaVL 29/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ehdotuksen tausta ja tavoitteet

Ehdotuksen tavoitteena on tehostaa viranomaisten ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettujen valvojien välistä tietojenvaihtoa. Ehdotuksen tavoitteena on myös hallitusohjelman mukaisesti poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa. Lisäksi ehdotuksella pyritään korjaamaan suojelupoliisin tiedonsaantiin jääneitä puutteita, joita erityislainsäädäntöihin jäi sen jälkeen, kun suojelupoliisin rooli muuttui esitutkintaviranomaisesta tiedusteluviranomaiseksi tiedustelulakien voimaantulon myötä. Ehdotuksen taustalla ovat pääosin kansalliset tarpeet ja tarpeet korjata EU:n rahanpesusääntelyn täytäntöönpanoon jääneitä puutteita. Lisäksi ehdotuksella pannaan täytäntöön EU:n luottolaitosdirektiivin 117 artiklan 5 kohta, jolla varmistetaan tietojenvaihto Rahanpesun selvittelykeskuksen ja rahanpesuasioita valvovien viranomaisten välillä.

Hallituksen esitykseen sisältyy useita erilaisia viranomaisten tietojenvaihtoon liittyviä näkökulmia, jotka koskevat tietojenvaihdon laajuutta ja edellytyksiä, eri viranomaisten toimivaltuuksia, tietosuojakysymyksiä sekä tapaa, jolla suojelupoliisin tiedonsaanti ehdotetaan järjestettäväksi. Ehdotus on mietintövaliokunnan ja talousvaliokunnan ohella arvioitavana myös perustuslakivaliokunnassa. Talousvaliokunta pitää ehdotuksen tavoitteita kannatettavina ja keskittyy lausunnossaan arvioimaan ehdotusta oman tehtäväalueensa näkökulmasta.

Keskeisten ehdotusten arviointia talousvaliokunnan tehtäväalueen näkökulmasta

Viranomaisten välisen tietojenvaihdon merkitys rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi

Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristö on viime vuosien aikana muuttunut ja monimutkaisuutunut. Tähän ovat vaikuttaneet kiristynyt geopoliittinen tilanne ylipäätään sekä erityisesti Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Merkittävästi muuttunut toimintaympäristö asettaa aiempaa enemmän ja uudenlaisia vaatimuksia myös työlle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Esimerkiksi Venäjään kohdistetut taloudelliset pakotteet ja erilaiset keinotekoiset yritysjärjestelyt niiden kiertämiseksi aiheuttavat lisätyötä ja haasteita pakotteiden valvonnasta vastaaville viranomaisille. Lisäksi useiden positiivisten vaikutustensa ohella kryptovarojen kaltaisten uudenlaisten ja vaikeasti jäljitettävien varojen käytön lisääntyminen sekä EU:n yhtenäisten pääomamarkkinoiden kehittyminen lisäävät rahanpesun ja muiden väärinkäytösten riskiä rahoitusmarkkinoilla. Rahanpesu ja terrorismi ovat rajat ylittävää toimintaa, johon puuttuminen edellyttää tehokasta yhteistyötä sekä yksittäisten jäsenvaltioiden viranomaisten että eri valtioiden viranomaisten välillä.

Talousvaliokunta pitää välttämättömänä, että rahanpesun ja terrorismin estämisestä vastaavilla viranomaisilla ja muilla viranomaisilla on muiden toimivaltuuksiensa ohella käytössään riittävän tehokkaat tietojenvaihtoa koskevat valtuudet. Valiokunta viittaa myös 7. kesäkuuta 2024 päivättyyn mietintöönsä TaVM 8/2024 vp — HE 31/2024 vp, jossa se korostaa tehokkaan tietojenvaihtojärjestelmän merkitystä rahoitusmarkkinoiden toiminnasta vastaavien viranomaisten välillä

Valiokunnan lausunto TaVL 29/2024 vp

sekä kiirehti lainsäädäntö- ja muita toimenpiteitä nykyistä toimivamman tietojenvaihdon varmistamiseksi.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä sekä rahanpesurekisteriä koskeviin säännöksiin ehdotettavat muutokset

Tosiasiallisia edunsaajia koskevat rekisteritiedot. Rahanpesulain mukaan laissa tarkoitettujen ilmoitusvelvollisten on tunnettava asiakkaansa ja niiden on tehtävä ilmoitus valvontaviranomaiselle, jos ne havaitsevat tosiasiallisesta edunsaajasta rekisteröidyissä tiedoissa puutteita tai epäjohtonmukaisuuksia. Edunsaajalla tarkoitetaan rahanpesulaissa henkilöä, joka joko omistaa yrityksen tai muuten käyttää siinä määräysvaltaa.

Rahanpesulain 6 luvun 5 pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että edunsaajatietojen ilmoitusvelvollisuus koskisi laissa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia, valvontaviranomaisia ja asianajajayhdistystä yhdenmukaisesti erityislainsäädäntöihin sisältyvistä salassapitosäännöksistä riippumatta. Salassapitosäännöksiä sisältyy erityisesti luottolaitoslakiin (610/2014) ja vakuutusyhtiölakiin (521/2008). Ehdotuksella pyritään varmistamaan rahanpesulaissa tarkoitettuja tosiasiallisia edunsaajia koskevien rekisteritietojen oikeellisuus ja ajantasaisuus niin, että ne vastaavat nykyistä paremmin viidennen rahanpesudirektiivin 30 artiklan mukaisia edellytyksiä. Talousvaliokunta pitää ehdotusta perusteltuna ja toteaa, että rekisteröityjen edunsaajatietojen tulee olla mahdollisimman virheettömiä ja ajantasaisia.

Lisäksi pykälän 2 momentin sanamuotoa ehdotetaan täsmennettäväksi vastaamaan nykyistä soveltamiskäytäntöä, jonka mukaan rekisterinpitäjä ei päivitä rekisteritietoja vaan kehottaa valvontailmoituksen kohteena olevaa yritystä tai yhteisöä päivittämään tiedot rekisteriin. Valiokunta pitää ehdotusta perusteltuna sääntelyn selkeyden näkökulmasta. Samalla valiokunta kiinnittää huomiota asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan ilmoitusvelvollisten ohella myös rahanpesulain 9 luvun 5 §:n yleisen huolehtimisvelvoitteen piiriin kuuluvilla viranomaisilla tulisi olla velvollisuus ilmoittaa rekisterin ylläpitäjälle havaitsemistaan puutteista tai epäjohtonmukaisuuksista tosiasiallisesta edunsaajasta rekisteröidyissä tiedoissa.

Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen muoto ja sisältö. Epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan rahanpesulaissa asiakkaan tavanomaisesta toiminnasta poikkeavaa tai toiminnalle epätyypillistä liiketoimea. Voimassa olevan sääntelyn mukaan tarkemmat säännökset epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen muodosta ja sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Rahanpesulain 4 luvun 2 pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että ilmoituksen muotoa ja sisältöä koskevat tiedot annettaisiin Rahanpesun selvittelykeskuksen määräyksiin.

Talousvaliokunta pitää ehdotusta ilmoitusten tehokkaan käsittelyn näkökulmasta perusteltuna. Valiokunta yhtyy myös asiantuntijalausunnoissa esitettyihin näkemyksiin, joiden mukaan tulee varmistaa, etteivät ilmoitusten muotoa ja sisältöä koskevat muutokset aiheuta ilmoitusvelvollisille tavoiteltaviin hyötyihin nähden kohtuuttomia hallinnollisia tai taloudellisia kustannuksia. Lisäksi on tärkeää huolehtia siitä, että ehdotus vastaa mahdollisimman tarkoin toukokuussa 2024 hyväksytyn EU:n rahanpesuasetuksen (EU) 2024/1624 nojalla annettavaa sääntelyä asiakkaan tuntemisen yhteydessä kerättävistä vähimmäistiedoista ja epäilyttävää liiketoimintaa koskevan ilmoituksen sisällöstä.

Valiokunnan lausunto TaVL 29/2024 vp

Rahanpesurekisteriin talletettavat tiedot ja niiden poistaminen rekisteristä. Ehdotuksen mukaan rahanpesurekisteriin voitaisiin jatkossa tallettaa valokuva ja kasvokuva henkilön tunnistamista varten, jos se on välttämätöntä. Lisäksi ehdotetaan, että rekisteriin voitaisiin tallettaa henkilön poliittista mielipidettä, uskonnollista vakaumusta sekä etnistä alkuperää koskevat tiedot, jos se on asian käsittelyn kannalta välttämätöntä. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotetut säännökset ovat tarpeen, jotta voidaan varmistua siitä, että Rahanpesun selvittelykeskus pysyy huolehtimaan lakisäätöistä tehtävistään. Lisäksi perusteluissa kuvataan suojatoimia, joita erityisten henkilötietojen käsittelyssä edellytetään noudatettavan. Talousvaliokunta toteaa, että kyse on erityisiä henkilöryhmiä koskevista sensitiivisistä tiedoista ja korostaa säännösten selkeyden ja tarkkarajaisuuden sekä suhteellisuusperiaatteen noudattamisen merkitystä.

Ehdotuksen mukaan rahanpesurekisteriin talletetut tiedot tulisi poistaa viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin merkinnän tekemisestä on kulunut kymmenen vuotta. Jos tieto on otettu osaksi jotain tiettyä tutkintaa koskevaa selvittelykokonaisuutta, tiedot poistettaisiin viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin on kulunut kymmenen vuotta selvittelykokonaisuuden avaamisesta. Ehdotusta perustellaan tutkinnallisilla ja käytännön prosesseihin liittyvillä syillä. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan menettelyllä pyritään myös varmistamaan rekisteröidyn oikeuksien kannalta tärkeä tiedon eheys ja merkitys asiakokonaisuudessa. Talousvaliokunta viittaa saamiinsa asiantuntijalausuntoihin ja toteaa, että voimassa olevan lain mukainen kymmenen vuoden säilytysaika tiedoille on huomattavan pitkä, ja ehdotettu muutos entisestään pidentää rekisteritietojen säilytysaikaa.

Finanssivalvonnan toimintaan vaikuttavat ehdotukset

Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n 4 momenttiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan Rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa tietoja Finanssivalvonnalle, jos tiedot ovat välttämättömiä luottolaitostoiminnasta annetussa laissa säädettyjen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskin arvioimista edellyttävien tehtävien suorittamiseksi. Lisäksi se voisi luovuttaa tietoja Euroopan keskuspankille tilanteissa, joissa Euroopan keskuspankki toimii pankki-valvojana. Talousvaliokunta pitää ehdotusta perusteltuna ja toteaa, että säännöksellä pannaan täytäntöön EU:n luottolaitosdirektiivin säännös, joka ei mahdollista kansallista liikkumavaraa.

Finanssivalvonnasta annetun lain 71 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan Finanssivalvonnalla on oikeus oma-aloitteisesti tai pyynnöstä luovuttaa salassapitosäännösten estämättä tietoja suojelupoliisille tämän tehtäviin kuuluvien rikosten ennalta estämiseksi ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi turvallisuutta vakavasti uhkaavalta toiminnalta. Suojelupoliisi ei ole tiedustelulakien voimaan tultua enää esitutkintaviranomainen, ja voimassa olevan lain mukaan Finanssivalvonta voi luovuttaa tietoja vain esitutkintaviranomaiselle. Talousvaliokunta pitää ehdotusta perusteltuna ja toteaa, että ehdotus on erityisen tärkeä myös sen vuoksi, että Finanssivalvonnan tehtävänä on kansainvälisten talouspakotteiden valvonta. Finanssivalvonta voi siinä yhteydessä huomata kansallista turvallisuutta vaarantavaa pakotteiden kiertämistä tai muita seikkoja, jotka ovat suojelupoliisiin tehtävien kannalta merkityksellisiä.

Valiokunnan lausunto TaVL 29/2024 vp

Muita huomioita

Talousvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että toukokuussa 2024 hyväksytyyn EU:n uuteen rahanpesusäätelyyn sisältyy tietojenvaihtoa koskevia säännöksiä. Talousvaliokunta pitää tärkeänä varmistaa, että nyt ehdotettavat säännökset ja uuden EU-säätelyn mukaiset tietojenvaihtoa koskevat säännökset muodostavat toimivan ja johdonmukaisen kokonaisuuden.

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että osana uutta rahanpesusäätelyä hyväksytyssä EU:n rahanpesuasetuksessa on myös aivan uudentyyppisiä tietojenvaihtoa koskevia säännöksiä. Kansallisesti on mahdollista säätää asetuksessa määritellyin edellytyksin tiedonvaihtoa koskevasta kumppanuudesta. Tällöin ilmoitusvelvolliset ja viranomaiset voisivat jakaa ja käsitellä tietosuojavaatimusten sallimissa rajoissa henkilötietoja, joita on kerätty rahanpesulain asiakkaan tuntemista koskevien säännösten nojalla. Valiokunta katsoo, että EU:n uuden rahanpesusäätelyn täytäntöönpanon yhteydessä olisi hyödyllistä arvioida, voitaisiinko rahanpesuasetuksen asettamien reunaehtojen puitteissa ja tietosuojasäätelyn mahdollistamissa rajoissa laajentaa ilmoitusvelvollisten mahdollisuutta vaihtaa tietoja ja näin tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaista työtä. Valiokunta viittaa myös samaansa asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan kansainväliset kokemukset ovat osoittaneet, että ilmoitusvelvollisten mahdollisuus jakaa tietoa epäilyttäivistä tai poikkeuksellisista liiketoimista on selvästi tehostanut rahanpesun, terrorismin rahoittamisen ja pakotteiden kiertämisen havaitsemista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TaVL 29/2024 vp

Helsingissä 21.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Merja Rasinkangas ps
jäsen Oras Tynkkynen vihr
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Pauli Aalto-Setälä kok
varajäsen Vesa Kallio kesk
varajäsen Teemu Kinnari kok
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johanna Rihto-Kekkonen